

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Свисюк О.В.

старший викладач кафедри іноземних мов (Житомирський національний агроекологічний університет)

У статті розглянуто основні проблеми формування навичок перекладу з англійської мови українською у студентів аграрних вишів. Автор акцентує увагу на особливостях навчання літературного перекладу фахових текстів та на використанні науково-популярних фільмів фахового спрямування як засобу формування навичок з перекладу, пропонує власну систему вправ для досягнення цієї мети.

Ключові слова: навички, засіб, метод, дослівний переклад, літературний переклад, науково-технічний переклад, фаховий текст, науково-популярний фільм, фахова лексика, вправи.

The article describes the main problems in the formation of English-Ukrainian translation skills of the students studying at the agrarian universities. The author pays much attention to the specifics of teaching the literary translation of professional texts and the use of educational films of professional orientation as a means of forming translation skills, as well as presents his own system of exercises to achieve this goal.

Key words: skills, means, method, literal translation, literary translation, scientific-technical translation, professional text, popular science film, professional vocabulary, exercises.

В умовах європейської інтеграції знання іноземної мови в Україні набули вагомого значення в усіх сферах суспільного життя, зокрема у сфері економіки, значну частку якої становить аграрний сектор. Розвиток сільського господарства сьогодні не можна уявити без міжнародної співпраці та впровадження різноманітних міжнародних проектів. Отже, реалізація планів стосовно відродження українського села та підтримки фермерства, підвищення рівня сільськогосподарського виробництва так чи інакше пов'язана зі знаннями іноземної мови.

Сучасний студент аграрного вишу зацікавлений у здобутті якісної освіти, яка передбачає набуття навичок усного й письмового спілкування іноземною мовою. Тому значна увага на практичних заняттях з іноземної мови приділяється перекладу, зокрема перекладу фахових текстів.

Особливостям перекладу науково-технічної літератури приділяли увагу багато науковців, серед яких Л. Бондарчук, Н. Гут, А. Дьяков, В.І. Карабан, Т.Р. Кияк, А.Я. Коваленко, В.Н. Комісаров, В. Кузнецова, Л. Латишев, М. Ледерер, З.В. Малюська, А. Ширяев та ін. У їхніх дослідженнях увагу зосереджено на специфіці та труднощах перекладу, фахового зокрема. Натомість, якщо і йдеться про методи формування навичок перекладу, то щодо засобів, якими можна досягти цієї мети, на жаль, сказано мало. До того ж, праці цих дослідників мають здебільшого теоретичний характер, і не містять практичних порад чи хоча б прикладів з практики, не відображають результатів апробації тих чи інших методів на практиці, що могли б бути виражені й у вигляді певної статистики. Отже, існує потреба розглянути питання формування

навичок перекладу з англійської мови українською, зважаючи саме на її практичний бік.

Оскільки мова у статті йтиме про формування навичок перекладу, то варто визначитися із термінологією, яку ми надалі використовуватимемо. *Навичкою* прийнято називати дію, яка на основі багаторазового повторення набуває автоматичності. *Навичка* – це уміння, набуте вправами, досвідом [3, 552].

Слово “переклад” має декілька значень: *текст, слово, усне висловлювання, а також літературний твір, перекладені з однієї мови іншою* [3, 728]. В.В. Шляхова розуміє переклад як засіб формування мовленнєвих умінь і навичок у студентів [11]. Слід також розрізняти *навчальний і професійний* переклади. *Професійний* переклад вимагає спеціальної підготовки, вмінь і навичок, досконалого володіння мовою, рідною та іноземною, а також достатньої обізнаності з культурою чужого народу, носія цієї мови. *Навчальний* переклад спрямований на досягнення дидактичної мети і являє собою систему навчальних вправ для розуміння інформації (мови тексту, співрозмовника), на “*розширення словникового запасу і збагачення мовлення другою мовою, свідомого практичного порівняння систем двох мов та їх засвоєння...*” [5, 11]. Щоб швидко набуті навичок перекладу фахової літератури, на думку А.Л. Пумлянського [10], достатньо оволодіти науковим стилем, вміти розрізняти його мовні особливості та мати визначений набір термінів. При цьому ступінь володіння іншими аспектами мови, на думку дослідника, не є важливим.

Вивчення професійної мови передбачає, звісно, вивчення спеціальної, фахової, термінології. Так, наприклад, інженери-механіки нашого університету обов’язково вивчають лексику, пов’язану зі сферою інженерії. Це вимагає включення до навчального плану текстів про сучасну техніку та енергетичні системи в аграрному комплексі, про особливості їх експлуатації. Таким чином, у мовному обігу майбутніх інжене-

рів уже на I курсі навчання з’являються слова на зразок *harvester, threshing machine, engine, tire, internal combustion engine, valve, piston, gear box, camshaft, connecting rod, thermosiphon, to measure power, turbine, to generate, current, alternative energy sources, spark plugs, ignition* тощо. Екологи збирають свій професійний словник такими словами, як *atmosphere, climate, area, oxygen, draught, flood, acid rains, precipitations, pollution, environment, conservation of nature* тощо. Ветеринари й технологи тваринництва, окрім фахової лексики латиною, вивчають також відповідники англійською мовою: *blood circulation, to avoid infection, disease, artificially acquired immunity, youngsters, to dissolve in the saliva, gestation period*. Агрономи й фахівці із захисту рослин мусять знати визначення таких термінів, як *arable land, acid soils, soil erosion, weeds, herbicides, fertilizers, soil fertility, grain crops, alfalfa, frost resistant*. Майбутні лісники вивчають терміни на зразок *annual rings, coniferous, root system, nature reserve, bark, crown, broadleaf trees, nutrient poor, biodiversity, habitat*. Вивчення термінології в сучасній українській вищій школі пов’язане з рядом проблемних моментів. Один із них хоч видається на перший погляд супутнім, насправді створює чимало незручностей під час перекладу фахової літератури. Йдеться про те, що студенти припускаються у перекладі помилок, що спричинені незнанням українського відповідника російського терміна, який пропонується словником, адже більшість вузько-спеціальних термінологічних словників досі російськомовні, а також тим, що українську мову упродовж десятиліть практично не використовували ні в науці, ні у техніці, ні на виробництві. Це призвело до того, що термінологія цих сфер формувалася російською мовою, а зараз потребує створення наново. Студенти припускаються у перекладі й інших помилок, що також зумовлені існуванням української мови у контексті двомовності. Це мовні помилки типу суржик, кальок, змішування граматичних категорій та окремих лексичних

одиниць двох мов, російської та української, що вже століттями співіснують на території України.

Другим проблемним моментом є недостатнє вміння студентів користуватися термінологічними словниками. Без допомоги викладача тут не обійтись, адже самотужки розібратися у структурі словника насправді не легко. Студент мусить зрозуміти, що таке словникова стаття і яку інформацію вона може містити, що деякі терміни можуть мати синоніми і навпаки, що один і той же термін може використовуватися в різних галузях діяльності людини чи в різних науках. У своїй роботі зі студентами ми використовуємо такі сучасні англійські та двомовні спеціалізовані словники, як Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. A.S.Hornby, Business Dictionary: Economics, Finance, Banking, Investments, Bank Loans. English-Ukrainian / Compiled by S.Ya. Yermolenko, V.I.Yermolenko, English-Ukrainian Law Dictionary compiled by S.N.Andrianov, A.S.Berson, A.S.Nikiforov, English-Russian and Russian-English Dictionary of Forestry compiled by D.V.Mozhaev, B.N.Novikov, D.M.Rybakov, Короткий українсько-російсько-англо-німецький словник з економіки та менеджменту/ Укладачі О.І.Лесюк, В.В.Титова, Б. П. П'ятичико, С. К. Крамаренко.

Наступний проблемний момент у навчанні перекладу – вміння робити літературний переклад. Насамперед, студент мусить усвідомити суть самого терміна «літературний переклад», у чому його відмінність від «технічного перекладу» та від «дослівного перекладу». Зробити дослівний переклад виходить майже у кожного студента, а довести перекладений текст до рівня літературного перекладу без допомоги викладача виявляється надто складним завданням. Проілюструємо це на прикладі такого англійського речення: *The development of efficient tractors to replace horses as power units has greatly changed agricultural mechanization* дослівно перекладається як «Розвиток ефективних трак-

торів для заміни коней в якості силових установок значно змінилася механізація сільського господарства». Звісно, що це всього лише набір слів, з яких важко виділити суть самотужки. Проте, дослівний переклад необхідний на початковому етапі навчання. Завдання викладача – пояснити як саме, опираючись на ту мало зрозумілу множину слів, окреслити для себе основний зміст речення і сформулювати його відповідно до вимог наукового стилю, надавши йому властивостей фахової мови. Викладач повинен спочатку сам на прикладах словосполучень чи речень, за допомогою не надто складних лексичних вправ продемонструвати, як це робиться, тобто дати зразок, навіть, якщо це необхідно, допомогти знайти у словнику потрібне слово.

Переходячи від перекладу словосполучень і речень до перекладу тексту слід пам'ятати, що текст має бути цікавим для студентів, адже його науковий стиль сам по собі вже створюватиме труднощі, тому має бути щось, що б трохи згладжувало усі незручності у перекладі. На наш погляд, таким «рятівним колом» для студента якраз може бути цікавий зміст.

Засвоєння справді відбувається легше, якщо студент зацікавлений, мотивований навчальним матеріалом. Тоді його мислення активізується, краще працює пам'ять і уява. Також не другорядну роль у процесі сприймання інформації відіграє те, який тип сприймання переважає у конкретного студента – зоровий, слуховий чи через відчуття, тактильний. Як зазначає сучасний дослідник в галузі психології, М.І. Варій, «різні види сприйняття рідко можна спостерігати в чистому вигляді, здебільшого вони комбінуються один з одним. Наприклад, сприйняття кінофільму має зоровий і слуховий характер, бо глядач сприймає кадри, що проходять перед його очима на екрані, і розмову, і музику, з яких складається звукова частина картини» [2, 300].

Напевно, виходячи зі щойно цитованого твердження, чи не найкращим засобом активізації діяльності студентів у процесі вивчення професійного мовлення і на-

вчанні перекладу є перегляд навчальних фільмів англійською мовою, адже переглядати фільм завжди цікавіше, ніж просто читати текст. У свою чергу, саме фільм може стати основою для реалізації ігрових методів на заняттях з англійської. Спочатку фільм можна просто переглянути й запитати студентів, що із побаченого вони зрозуміли, та виявити приблизний відсоток сприйнятої інформації. Одразу по тому слід з'ясувати, що викликало труднощі у сприйманні інформації та які слова були не зрозумілі. Наступний крок – роздати студентам заздалегідь підготовлені аркуші зі словником фахової лексики до фільму. При цьому можна навмисно не вписати туди ключові (1-3 слова) терміни, чим спровокувати запитання студентів стосовно їх відсутності. Якщо таких запитань не буде, викладач сам повинен звернути увагу на їх відсутність. Знайти їх можна буде за допомогою термінологічного словника. Після ознайомлення із цією лексикою варто спробувати скласти речення із цими словами. Після того, як фільм буде переглянуто вдруге, можна дати письмове завдання – скласти стислий переказ за фільмом. Якщо ж дозволяє час і рівень підготовки студентів, то можна одному-двом студентам озвучити фільм самостійно, вимкнувши попередньо звук. Можливо, прозвучить і не вся інформація, але завдання матиме ігровий характер, що сприятиме подоланню стресу, який часто супроводжує усні висловлювання та є причиною виникнення так званого мовного бар'єру. До того ж це і цікаво – спробувати себе в ролі коментатора. Викладачеві ж по репліках буде видно, хто як зрозумів фільм і на якому рівні навички перекладу та усного мовлення у його студентів. Як результат після перегляду науково-популярного фільму на фахову тематику та виконання подібних завдань матимемо певний обсяг сформованих навичок і з перекладу, і з усного мовлення.

Як свідчить досвід роботи зі студентами, запропонована система вправ дозволяє вдосконалити вміння перекладати фаховий текст, спонукає до роботи зі словником, виробляє вміння самостійного пошуку необхідної інформації та самоконтролю, позбавляє (у випадку використання ігрових вправ) мовного бар'єру та сприяє формуванню фахової мовленнєвої компетенції, розв'язку комунікативних здібностей, вдосконалює чуття мови, що має допомогти у подальшому здійснювати якісний переклад.

СПИСОК ВИКОРИСТАННЯ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарчук Л.І. Переклад наукової літератури як метод викладання англійської мови на земельпорядному факультеті [Електронний ресурс] / Л.І. Бондарчук. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2012_19_2/files/12bjljsf.pdf.
2. Варій М. І. Загальна психологія.: підр. [для студ. вищ. навч. закл.]/ М.І. Варій – [3-тє вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української літературної мови: ВТС / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
4. Гут Н. Навчання перекладу фахової лексики студентів психологічних спеціальностей [Електронний ресурс] / Н. Гут. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2014/10_1/7.pdf.
5. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. – Вінниця: “Нова книга”, 2001. – 304 с.
6. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах [Електронний ресурс] / Т.Р. Кияк. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1545/1/84.pdf>.
7. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу навчальний посібник / А.Я. Коваленко. – К.: ІНК ОС, 2002. – 317 с.
8. Комисаров В.Н. Теорія перекладу. – М.: Высшая школа, 1990. – 175 с.
9. Малюська З.В. Навчання перекладу фахових текстів у неможовому вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / З.В. Малюська. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/3155/1/28_46.pdf.
10. Пумлянский А. Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы: Лексика, грамматика, фонетика, упражнения / А.Л. Пумлянский. – Минск: ООО “Попурри”, 1997. – 608 с.
11. Шляхова В. В. Переклад термінів як засіб формування лінгвістичної компетенції студентів // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. VII. – К.: КНЕУ, 2007. – с. 403-405.